

ความคิดเห็นและการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดหนึ่ง
ในภาคตะวันออกของประเทศไทย ต่อประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม
เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุดิบอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563

ลดาวัลย์ ไขคำ

ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมี ได้แก่ สารพาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส ของรัฐ ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุดิบอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2563 2) เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่หลังการใช้ประกาศกระทรวงฯ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสังเกตการณ์ร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับตัวแทนเกษตรกร จำนวน 32 คน โดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากตำบลหนึ่งในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออก

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวแทนเกษตรกรทั้ง 32 คน แสดงความคิดเห็นต่อประกาศกระทรวงฯ ที่แตกต่างกัน 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรกลุ่มที่เห็นด้วย กลุ่มที่ไม่เห็นด้วย และกลุ่มที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับการห้ามใช้สารเคมี และ 2) เกษตรกรมีการปรับตัวภายหลังประกาศกระทรวงฯ แตกต่างกันได้แก่ กลุ่มแรก คือ เกษตรกรที่เลิกใช้สารเคมีเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคม พวกเขาเลิกใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิงแม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น กลุ่มสอง คือ ผู้ที่เลิกใช้สารเคมีอื่นหรือใช้สารอื่นทดแทนสารเคมีต้องห้าม และกลุ่มสุดท้าย คือ ผู้ที่ยังคงใช้สารเคมีต้องห้ามต่อไป เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตรได้เปรียบมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ใช้สารเคมี สุดท้ายงานวิจัยนี้ได้เสนอแนะให้รัฐบาลควรรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงก่อนประกาศบังคับใช้มาตรฐานสารเคมีแห่งชาติ ภาคเกษตรควรเปลี่ยนวิธีปฏิบัติทางการเกษตรอย่างรอบด้านเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน และรัฐควรวางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อลดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม และเพิ่มผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อไป

คำสำคัญ: สารเคมี พาราควอต ไกลโฟเซต คลอร์ไพริฟอส การปรับตัว เกษตรกรไทย ทุเรียน

* โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ 2565

Opinions and Adaptations of Durian Farmers in One of the Provinces in Eastern Thailand in Response to the Notification of the Ministry of Industry Re: List of Hazardous Substances (No. 6) B.E. 2563 (2020)

Ladawan Khaikham

Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

Abstract

This research article aims to 1) study the opinions of durian farmers on the use of chemicals, namely paraquat, glyphosate, and chlorpyrifos, in accordance with the Notification of the Ministry of Industry Re: List of Hazardous Substances (No. 6) B.E. 2563 (2020); and 2) discuss changes that have occurred with durian farmers in the area after the Notification. This qualitative research employed observatory participation and semi-structured, in-depth interviews with 32 farmer representatives to collect data. The participants were selected by purposive sampling method from a sub-district in one province in the eastern region of Thailand.

It could be observed in the results of this study that: 1) a total of 32 participants have voiced their opinions, which could be divided into three groups: participants who agree; participants who disagree; and participants who question this restriction. 2) In terms of changes, the participants are categorized into three groups. The first group consisted of people who had stopped using chemicals to comply with laws and social norms. They had completely eliminated the use of chemicals, even if it resulted in paying a higher price. The second group consisted of those who chose to substitute other substances for prohibited chemicals. The final group consisted of farmers who continue to use prohibited chemicals in order to give their agricultural products a competitive advantage over non-chemical farmers. Finally, this study suggests that the government should directly consult with agricultural stakeholders before enforcing the notification for setting the national chemical standards. The agricultural industry should consider changing its entire agricultural practice to sustainable agriculture. Furthermore, the government should enhance agricultural technology infrastructure to reduce pollution and increase economic benefits.

Keywords: Chemicals, Paraquat, Glyphosate, Chlorpyrifos, Adaptation, Thai farmers, Durian

Received: 2 October 2022

Revised: 18 January 2023

Accepted: 13 March 2023

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพและแหล่งรายได้หลักของประเทศไทย ภาคการเกษตรครอบคลุมพื้นที่ 138,188.5 ไร่ มีรายได้คิดเป็นร้อยละ 9-11 ของผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ (GDP) และมีแรงงานมากกว่าร้อยละ 49 ของแรงงานภายในประเทศ (World Bank, 2020) การขยายตัวของภาคเกษตรอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตอย่างมาก ในทศวรรษ 1970 และต้นทศวรรษ 1980 เกษตรกรรมไม่ได้ทำหน้าที่ผลิตอาหารในประเทศเท่านั้น แต่ยังส่งออกสินค้าเกษตรไปยังต่างประเทศอีกด้วย (FAO, 2019; International Trade Center, 2009; Lee, 2020) แต่ประเทศไทยเป็นผู้ใช้สารกำจัดศัตรูพืชมากเป็นอันดับ 5 ของทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นผู้ใช้สารกำจัดวัชพืชมากที่สุดอันดับ 4 ของโลก ในแต่ละปีประเทศไทยนำเข้าสารเคมีและวัตถุอันตราย มูลค่ามากกว่า 20,000 ล้านบาท คิดเป็นปริมาณ 1.5 ล้านตัน (FAO, 2019; Tanakasempipat, 2020; สุภาคย์ ดุลสัมพันธ์, 2556)

หากแยกชนิดของสารเคมี ประเทศไทยมีการนำเข้าสารเคมี 3 ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ ไกลโฟเซต (Glyphosate) คือ สารกำจัดวัชพืชประเภทดูดซึม ทำให้หญ้าแห้งตาย เป็นสารก่อมะเร็ง และมีผลชี้ชัดว่าทำลายสุขภาพของมนุษย์ (Nicolopou-Stamati et al., 2016) ประเทศไทยนำเข้าไกลโฟเซตถึง 60,000 ตันหรือ 60 ล้านลิตร พาราควอต (Paraquat) คือ ยาฆ่าหญ้าชนิดสัมผัสที่ออกฤทธิ์เร็ว เป็นสารอันตราย มีพิษเฉียบพลันสูงมากและยังเป็นพิษเรื้อรัง ก่อให้เกิดโรคปาร์กินสัน และสะสมอยู่ในสัตว์ (WHO, 2020; จุฑามาศ ฉากครบุรี และคณะ, 2562) ประเทศไทยนำเข้าพาราควอตมากถึง 30,000 ตัน และคลอร์ไพริฟอส (Chlorpyrifos) คือ สารเคมีกำจัดแมลงศัตรูพืชที่ตกค้างในผักและผลไม้ พิษของคลอร์ไพริฟอสก่อให้เกิดผลกระทบทางสมองในเด็ก (TNN, 2562; สุรัชย์ โชคครชิตไชย, 2562) โดยประเทศไทยนำเข้าคลอร์ไพริฟอสมากถึง 2,000 ตันหรือ 2 ล้านลิตร (ธัญพร บัวทอง, 2561)

ความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของสารเคมีต่อผู้ใช้และผู้บริโภคส่งผลให้เกิดกระแสการห้ามใช้สารเคมีทั่วโลก เช่น ประเทศสหรัฐ โปรตุเกส อิตาลี และนครแวนคูเวอร์ของแคนาดา ได้ออกกฎหมายห้ามใช้สารไกลโฟเซตในพื้นที่สวนสาธารณะต่าง ๆ รัฐบาลประเทศศรีลังกาห้ามใช้ไกลโฟเซตเมื่อปี พ.ศ. 2558 และประเทศโคลอมเบียห้ามการฉีดพ่นสารไกลโฟเซตทางอากาศในปี พ.ศ. 2558 กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกาได้ยื่นคำร้องเพื่อเพิกถอนการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในอาหารทั้งหมด (EPA, 2022; ธัญพร บัวทอง, 2561) รัฐบาลจีนมีการสั่งห้ามใช้สารคลอร์ไพริฟอสในผัก ตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ในเอเชีย พาราควอตถูกห้ามใช้แล้วใน 9 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา จีน คุเวต ลาว เกาหลีใต้ ศรีลังกา ซีเรีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และเวียดนาม ประเทศที่จำกัดการใช้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ (BBC News, 2561; FDA, 2018; Nicolopoulou-Stamati et al., 2016)

สำหรับข้อมูลการใช้สารเคมีในการปลูกทุเรียนจากพื้นที่วิจัย พบว่า เกษตรกรใช้สารเคมี 3 ชนิด คือ 1) ใช้สารพาราควอตเพื่อเป็นสารเคมีกำจัดวัชพืช หรือยาฆ่าหญ้าที่เผาไหม้ออกฤทธิ์เร็ว ทำให้วัชพืชแห้งเหี่ยวและตายได้ภายใน 1-2 ชั่วโมง 2) ใช้ไกลโฟเซตหรือ “ราวด์อัฟ” ซึ่งมีฤทธิ์กำจัดวัชพืชโดยการดูดซึมและเข้าไปทำลายบริเวณรากของวัชพืช และ 3) ใช้สารคลอร์ไพริฟอสเพื่อกำจัดแมลงและหนอนต่าง ๆ ได้หลายชนิด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ในการใช้สารเคมีอยู่ในเกณฑ์ดี และมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้สารเคมี คือ เกษตรกรเห็นด้วยกับการใช้สารเคมีในการปลูกทุเรียนในพื้นที่ ขณะที่การศึกษาของ พรพิณี กอปรกิจงาม (2538) พบว่าการใช้สารเคมีของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา ทัศนคติของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมี และพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับอายุ ขนาดพื้นที่ที่ทำการเกษตร และความรู้ในการใช้สารเคมี

ในปี พ.ศ. 2563 รัฐบาลไทยประกาศห้ามใช้สารเคมีสำคัญผ่านประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563 ส่งผลให้เกษตรกรไทยต้องเลิกใช้สารเคมี 3 ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ พาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส อย่างไรก็ตาม เกษตรกรจำนวนไม่น้อยมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่หลากหลาย งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อตะวันออก การควบคุมการใช้สารเคมีของรัฐตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563 และอภิปรายการปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนทุเรียน จังหวัดหนึ่ง ในภาคตะวันออกของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมี ได้แก่ สารพาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส ของรัฐ ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563
2. เพื่ออภิปรายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่หลังการใช้ประกาศกระทรวงฯ

ขอบเขตของการวิจัย

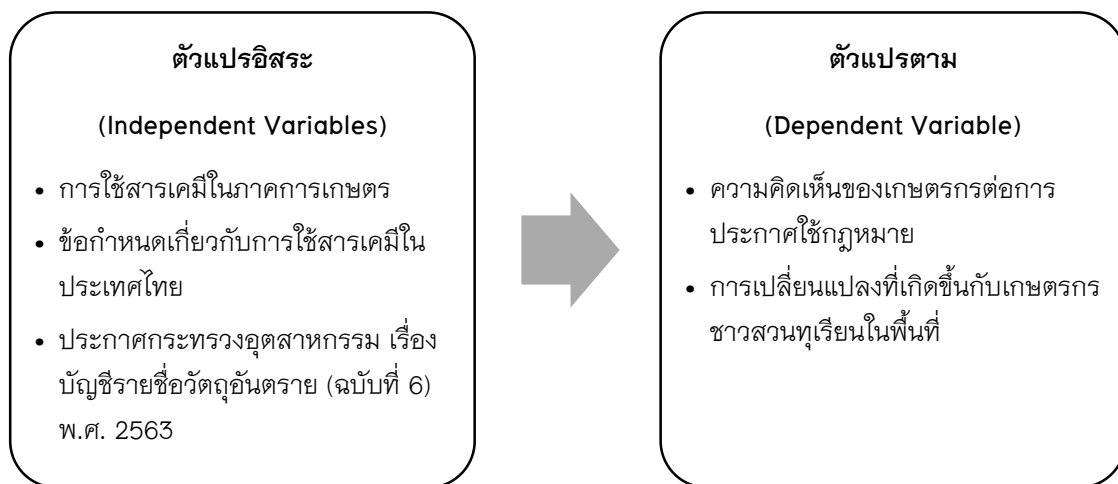
ประชากรและกลุ่มอาสาสมัคร

ประชากรประมาณ 975 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรในตำบลหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกของประเทศไทย ผู้วิจัยสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน พ.ศ. 2565 จากอาสาสมัครทั้งหมด 32 คน โดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ ความชำนาญมีประสบการณ์ตามหัวข้อวิจัยเป็นตัวแทนเกษตรกร และยินดีให้ความร่วมมือในการตอบให้สัมภาษณ์

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. **ตัวแปรต้น:** การใช้สารเคมีในภาคการเกษตร ข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในประเทศไทย ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563
2. **ตัวแปรตาม:** ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการประกาศใช้กฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

การควบคุมการใช้สารเคมี ข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในประเทศไทย กฎหมายว่าด้วย ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563 ส่งผลต่อความคิดเห็นของเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ที่ต้องลดการใช้สารเคมี และเปลี่ยนเป็นเกษตรแบบไร้สารเคมีที่มีความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นี้ผู้วิจัยศึกษาอาศัยเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการลงพื้นที่ (Fieldwork) เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับอาสาสมัครตัวแทนเกษตรกรจำนวน 32 คน ด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการใช้สารเคมีพาราควอต โกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและการปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนทุเรียน

การสัมภาษณ์ใช้เวลาเฉลี่ยประมาณ 30-45 นาที โดยใช้วิธีจัดบันทึก อาสาสมัครทุกคนได้ให้ความยินยอมด้วยวาจาเพื่อความปลอดภัย ข้อมูลที่ได้ถูกกำหนดรหัสตัวเลข การรายงานผลการศึกษาไม่ระบุชื่อและสถานที่เพื่อปกป้องตัวตนของผู้ให้ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Review) จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยและฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เอกสาร กฎหมาย ประกาศกระทรวงฯ บทความวิจัย บทความวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว เพื่อนำมาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ถูกนำมาแปลความหมายและวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา วิเคราะห์ความคิดเห็นและการปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนต่อประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

การวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาสาสมัครทั้งหมด 32 คน ตั้งแต่เดือนเมษายนถึงมิถุนายน พ.ศ. 2565 โดยมีอาสาสมัครเพศชาย ร้อยละ 72 และเพศหญิง ร้อยละ 28 อายุเฉลี่ยของอาสาสมัคร คือ 54.6 ปี โดยมีอายุตั้งแต่ 41 ปี และอายุมากที่สุด 62 ปี

อาสาสมัครเป็นเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนที่ทำงานในสวนทุเรียนเป็นประจำ อาสาสมัครแต่ละคนดูแลสวนทุเรียน ขนาดเฉลี่ย 52.5 ไร่ หรือ 84,800 ตารางเมตร ปีที่ผ่านมาอาสาสมัครมีรายได้ระหว่าง 500,000 ถึง 3 ล้านบาทต่อปี อย่างไรก็ตาม อาสาสมัคร ร้อยละ 13 เลือกว่าจะไม่เปิดเผยรายได้ต่อปี

2. ประสบการณ์การใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม

อาสาสมัครส่วนใหญ่ เห็นว่าการใช้สารเคมีเป็นประโยชน์โดยตรงต่อภาคเกษตรกรรม พวกเขามีทัศนคติที่ดีต่อสารเคมีเนื่องจากใช้งานง่าย และได้ประสิทธิผล ทำให้อาสาสมัครไม่ต้องเสียเวลากับการกำจัดศัตรูพืช พวกเขาจึงสามารถนำเวลาว่างที่เหลือจากการกำจัดวัชพืชมารับทำกิจกรรมอื่น ๆ อาสาสมัครรายหนึ่งกล่าวว่า การใช้สารเคมีทำให้เขา “มีเวลามากที่จะไปดูแล

สวนอื่นต่อ ไม่ต้องมาจัดการหญ้าหลายครั้งครับ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565) และ “แถมเดินลงสวนสบายใจไม่เจอหญ้าคัน ทำโน่นทำนี่ได้สบาย” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 มิถุนายน 2565) และ “...ข้อดีก็ ใช้ง่าย ราคาถูก สะดวก ไม่ต้องมากังวลตัดหญ้าสวนนี้เสร็จก็ตัดสวนอื่นต่อ พอจะตัดเสร็จฝนตกงอกขึ้นใหม่อีก ไม่ต้องทำอะไรแล้วละ ตัดหญ้าทั้งวัน” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มิถุนายน 2565)

นอกจากนี้ อาสาสมัครยืนยันว่าการใช้สารเคมีทำให้พวกเขาประหยัดต้นทุน เพราะราคาสารเคมีไม่แพงมากนัก โดยสารเคมี 1 แกลลอน ราคาประมาณ 400 บาท และค่าจ้างแรงงานในการตัดหญ้า ค่าน้ำมัน ค่าเครื่องจักร ส่งผลให้พวกเขาตัดสินใจใช้สารเคมี อาสาสมัครรายหนึ่งกล่าวว่า “สารพาราควอตมีอายุทนทานได้นานถึง 2-3 เดือน ซึ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมาก เมื่อเทียบกับสารเคมีชนิดอื่น ๆ ทำให้เกษตรกรไม่ต้องใช้สารเคมีบ่อยครั้ง” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2565) และ “ข้อดีของสารเคมีก็แค่หาคนมาฉีดพ่นเครื่องที่สะพายก็สบายกว่า ต้องแบกเครื่องตัดหญ้า ไม่ต้องเสียค่าน้ำมัน แล้วก็ค่าซ่อม ค่าซ่อมก็เป็นพัน ซ่อมไม่ไหวก็ซื้อใหม่” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มิถุนายน 2565) ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่เพาะปลูกของอาสาสมัครแต่ละคน

3. ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมีของรัฐ ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6)

การสัมภาษณ์อาสาสมัคร พบว่า ก่อนประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563 รัฐบาลไม่ได้สอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรหรือชาวสวนเลย แม้แต่น้อย ขณะที่อาสาสมัครบางรายว่ามองว่าการประกาศห้ามใช้สารเคมี เช่น พาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส เป็นเรื่องผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐกับเอกชนมากกว่าภาคประชาชน

ประกาศกระทรวงฯ ส่งผลให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันในกลุ่มอาสาสมัครผู้ปลูกทุเรียน พวกเขาเห็นว่าการประกาศห้ามใช้สารเคมี ไม่ใช่ด้วยเหตุผลทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่เป็นเหตุผลทางการเมืองแอบแฝง เพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ภาครัฐมีส่วนได้และส่วนเสีย งานวิจัยชิ้นนี้สามารถแบ่งความคิดเห็นของอาสาสมัครออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เห็นด้วย ร้อยละ 29 กลุ่มที่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 45 และกลุ่มที่มีข้อสงสัยในการประกาศห้ามดังกล่าว ร้อยละ 26 (การสื่อสารส่วนบุคคล, 1-12 มิถุนายน 2565)

อาสาสมัครจำนวนร้อยละ 29 เห็นด้วยกับประกาศกระทรวงฯ พวกเขาเห็นด้วยเพราะสุขภาพของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ อาสาสมัครรายหนึ่งแสดงความเห็นว่า “ดีที่รัฐบาลมีการประกาศสั่งห้าม ชีวิตคนเราเป็นสิ่งสำคัญครับ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2565) ซึ่งเขาไม่ได้รับผลกระทบจากการห้ามใช้สารเคมี เนื่องจาก “ปกติที่บ้านผมก็ใช้เครื่องตัดหญ้า มีคนงานประจำอยู่” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565)

อาสาสมัครบางรายเห็นด้วยเนื่องจากเหตุผลด้านสุขภาพของเกษตรกรและประชาชน เขากล่าวว่า “ลองเห็นด้วยกับการที่กฎหมายออกมาเพื่อสุขภาพของประชาชนชาวบ้าน ไม่ต้องการให้ใช้เคมีไปมากกว่านี้ และก็เพื่อสิ่งแวดล้อมมันก็ดี” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 มิถุนายน 2565) นอกจากนี้ อาสาสมัครบางรายเห็นด้วยเนื่องจากเหตุผลด้านสิ่งแวดล้อม เขากล่าวว่า “เพราะสารเคมีมันเจือปนในดินมีผลกระทบ ถือว่ารักษาสีสิ่งแวดล้อม ทำให้คนบางรายรู้ว่าสารเคมีพวกนี้ใช้ไปมันอันตราย เราเป็นผู้ใช้ยังรับรู้ได้ ถือว่าได้ให้ความรู้กับคนที่ไม่รู้ แต่สารเคมีมันอันตรายจริง ๆ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มิถุนายน 2565)

ขณะที่อาสาสมัครบางรายเห็นด้วยเพราะพวกเขาได้รับค่าจ้างจากการรับจ้างตัดหญ้ามากขึ้น โดยกล่าวว่า “ผมเห็นด้วย ผมมีลูกชายก็ไปรับจ้างตัดหญ้า ผมก็คิดว่าจะได้มีงานจ้างตัดหญ้า มีเงินใช้ มันก็ดี แต่ก็อยากให้มีการลดราคาพวกน้ำมันใช้เครื่องตัดหญ้าได้ไหมครับ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 มิถุนายน 2565)

ในทางตรงกันข้าม อาสาสมัครร้อยละ 26 ไม่เห็นด้วยกับการประกาศห้ามใช้สารเคมีในภาคการเกษตร พวกเขาพบว่า กฎหมายเหล่านี้ไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน แต่กลับส่งผลในทางตรงกันข้ามกับเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลกระทบที่พวกเขาได้รับโดยตรงคือ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การจ้างแรงงานเพื่อตัดหญ้า ค่าน้ำมัน ค่าเครื่องตัดหญ้า ส่งผลให้ต้นทุนเพิ่มมากขึ้น อาสาสมัครรายหนึ่งไม่เห็นด้วย “เพราะว่าเพิ่มรายจ่ายกับชาวบ้าน เสียต้นทุนปกติทุกคนก็มีการต้องจ่ายแต่นี้ต้องเสียเพิ่ม มันเป็นเรื่องไม่ใช่เรื่อง ถ้ารัฐช่วยลดค่าใช้จ่ายก็แล้วไป แต่เหมือนบีบบังคับว่าต้องจ่ายซื้อสารตัวใหม่แพง เรายังไม่ลองใช้นะแต่เห็นชาวบ้านเขาบ่นกัน ก็รู้แหละว่าเป็นเกมการเมือง” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 มิถุนายน 2565) การประกาศห้ามใช้สารเคมีไม่ได้ทำให้การใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรมลดลง แต่กลับทำให้เกิดการลักลอบนำเข้า และใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น อาสาสมัครจึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เขากล่าวว่า “มันยากตรงที่มาหลบ ๆ ใช้ ๆ ซ่อน ๆ เพราะถ้าถูกจับโดนปรับเงินก็หลักแสน เป็นไปได้กฎหมายตัวนี้ทำให้ชาวสวนทำสวนไม่สะดวก เวลาซื้อเวลาจ่ายแทนที่เป็นทางเลือกให้กับคนซื้อ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มิถุนายน 2565)

กลุ่มสุดท้าย คือ อาสาสมัครประมาณร้อยละ 45 มีข้อสงสัยในการห้ามใช้สารเคมีเหล่านี้ พวกเขาเห็นว่าการประกาศห้ามใช้สารเคมีด้วยเหตุผลที่ว่า “เพื่อป้องกันอันตราย” เป็นแนวคิดที่ดี แต่พวกเขาอยากให้ภาครัฐเข้าใจถึงค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรต้องใช้ในการดำรงชีวิตและต้นทุนที่เพิ่มมากขึ้น พวกเขาคิดว่า “เศรษฐกิจมันแย่อยู่แล้ว ขายของก็ไม่ค่อยได้ ต่อให้ขายผลไม่ได้ราคาแต่ [มีต้นทุน] กำจัดศัตรูพืชก็ไม่ได้กำไรแบบแต่ก่อน” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 มิถุนายน 2565) และตั้งข้อสังเกตว่า “กฎหมายออกมาจู่ ๆ ก็ออกมา [เพื่อ] ป้องกันสุขภาพประชาชนแต่ทำไม

ยังมีการขายสารเคมีตัวใหม่อยู่ น่าสงสัยไหม ... แบบนี้มันหมายความว่ายังไง ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มิถุนายน 2565)

การเรียกร้องห้ามใช้สารเคมีของหน่วยงานต่าง ๆ ส่งผลให้อาสาสมัครเกิดข้อสงสัย เขากล่าวว่ากฎหมายฉบับนี้ออกมาเพื่อ “เอาใจพวกเอ็นจีโอหรือเปล่า เพราะช่วงนั้นได้ข่าวว่า โดนเอ็นจีโอกดดันรัฐบาลให้ออกกฎหมายพวกนี้ รัฐบาลก็ตามใจคนต่างชาติมากจนลืมหัวอกคนเป็นประชาชนว่าจะใช้กินใช้จ่ายยังไง ไม่เคยถามว่าประชาชนจะเดือดร้อนไหม” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565) อาสาสมัครต่างคาดหวังว่ารัฐบาลควรต้องฟังเสียงของเกษตรกรก่อนออก ประกาศกระทรวงฯ และมีมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาเกษตรกรในช่วงเปลี่ยนผ่านให้มากกว่านี้ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2565)

ในอีกด้านหนึ่งอาสาสมัครยังมีความเคลือบแคลงสงสัยว่าประกาศกระทรวงฯ มีนัยทางการเมืองแอบแฝงอยู่ เนื่องจากการสั่งห้ามใช้สารเคมีส่งผลให้บางหน่วยงานได้รับผลประโยชน์ เช่น ผู้ผลิตและจำหน่ายสารกลูโฟซิเนต แอมโมเนียม (Gulfosinate-ammonium) ที่ราคาสูงกว่าพาราควอต แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลกำลังเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ภาคธุรกิจ โดยไม่ได้เป็นห่วงสุขภาพประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ดังนั้น อาสาสมัครจำนวนหนึ่งจึงเห็นว่าภาคเอกชนบางส่วนได้รับผลประโยชน์จากการห้ามใช้สารเคมี โดยเฉพาะบริษัทที่มีความเกี่ยวข้องกับสารเคมีที่รัฐยังคงอนุญาตให้ใช้ต่อไปได้

ท้ายที่สุด อาสาสมัครเห็นว่าประชาชนได้รับประโยชน์น้อยที่สุดจากประกาศกระทรวงฯ นี้ เกษตรกรต่างต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรมากขึ้น เช่น การใช้สารเคมีชนิดอื่นที่มีราคาสูงกว่า 2-3 เท่า เพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิตให้ได้มาตรฐาน และเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนี้ ประชาชนผู้บริโภคกลับเป็นผู้เสียผลประโยชน์เพราะพ่อค้าคนกลางยังใช้สารเคมีเจือปนในกระบวนการต่าง ๆ กว่าผลผลิตจะไปถึงมือผู้บริโภค ทำให้ประชาชนต้องจ่ายค่าผลผลิตทางการเกษตรในราคาที่สูงขึ้น แต่กลับไม่ได้รับผลผลิตที่ปลอดสารเคมีแต่อย่างใด

4. การปรับตัวหลังจากประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2563

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปรับตัวของเกษตรกรหลังการใช้ประกาศกระทรวงฯ ผู้วิจัยพบว่าท่าทีของอาสาสมัครแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ อาสาสมัครร้อยละ 45 ที่เลิกใช้สารเคมีโดยสิ้นเชิง อาสาสมัครร้อยละ 32 ที่ใช้สารเคมีอื่นทดแทน และอาสาสมัครร้อยละ 19 ที่ยังคงใช้สารเคมีต้องห้ามต่อไป โดยอาสาสมัครต่างมีเหตุผลเพื่อสนับสนุนทางเลือกของตนเอง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 1-12 มิถุนายน 2565)

เกษตรกรที่เลิกใช้สารเคมีโดยสิ้นเชิง

เมื่อรัฐบาลออกคำสั่งห้ามใช้สารเคมี อาสาสมัครส่วนใหญ่ร้อยละ 49 ที่เลิกใช้สารเคมี และเปลี่ยนวิธีการปลูกทุเรียนของตน พวกเขามีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมาย โดยเน้นไปที่การใช้แรงงานแทนการใช้สารเคมี อาสาสมัครรายหนึ่งกล่าวว่า “ผมไม่ใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า ผมไม่ใช้สารเคมีในประกาศกระทรวงฯ เลย แต่ก่อนใช้สารเคมีพาราควอต ไกลโฟเซตครับ แต่ตอนนี้ให้คนงานมาตัดหญ้าให้ครับ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มิถุนายน 2565) ขณะที่อาสาสมัครอีกรายจำเป็นต้องให้คนในครอบครัวมาช่วยกำจัดวัชพืชเพราะไม่มีทางเลือกอื่น โดยกล่าวว่า “เมื่อไม่มีพาราควอต ไกลโฟเซตไม่เพียงพอต่อการใช้ และตอนนี้พอประกาศสั่งห้ามเราก็ตัดหญ้าเอง ถึงจะอายุเยอะแล้วแต่เวลาตัดหญ้าบางทีก็ให้คนในครอบครัวช่วยกันตัดหญ้า และช่วยกันดูแล แต่ก็เหนื่อยกันหน่อย แต่ก็ไม่มีทางเลือก” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2565)

เกษตรกรที่ใช้สารทดแทน

อาสาสมัครกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่ใช้สารอื่นทดแทน โดยร้อยละ 32 ของอาสาสมัครใช้สารเคมีทดแทนหรือพึ่งพาสารเคมีทางเลือก อาสาสมัครบางรายใช้สารที่พบได้ในธรรมชาติ อาสาสมัครรายหนึ่งกล่าวว่า “[นอกจากสารเคมีแล้ว ยังมีสาร] ชนิดอื่นก็มีเยอะ อย่างสารสะเดา แล้วก็ไซเปอร์เมทริน กำจัดหนอนทุเรียน ส่วนการกำจัดเชื้อรา ที่ร้านขายสารเคมีจะแนะนำให้ใช้สารอะไรบ้าง และมีการเปรียบเทียบผลที่ได้กับราคา” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 มิถุนายน 2565)

อย่างไรก็ตาม ยังมีอาสาสมัครอีกหลายรายที่ใช้สารเคมีอื่นทดแทน ได้แก่ สารกลูโฟซิเนต-แอมโมเนียม อาสาสมัครรายหนึ่งกล่าวว่า “ตอนนี้ก็ใช้สารตัวใหม่แทนพาราควอตและไกลโฟเซต แต่สารตัวใหม่ คือ กลูโฟซิเนต-แอมโมเนียม แต่ตัวนี้ไม่ค่อยได้ผลค่ะ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565) อาสาสมัครบางรายยังคงใช้สารแลมบ์ดาไซฮาโลทริน (Lambda-Cyhalothrin) หรือ สารคาร์โบซัลเฟน (Carbosulfan) เพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืช และอาสาสมัครอีกรายเลือกใช้สารโปรพาไกต์ (Propargite) ในการกำจัดตัวหนอน แมลง และไรแดง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 มิถุนายน 2565)

เกษตรกรที่ยังคงใช้สารเคมีต้องห้าม

อาสาสมัครร้อยละ 19 ยังคงใช้สารเคมีที่ถูกห้าม ได้แก่ พาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส โดยพวกเขาได้ให้เหตุผลว่า “คนข้างบ้านเขาก็ใช้สารเคมีทำสวนอยู่ดี” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565) และ “เป็นพวกหญ้าก็พอตัดหญ้าได้ แต่ยังไงก็ใช้สารเคมีอยู่ดี ถ้าไม่ใช้สารเคมีเลยมันก็จะยากจริง ๆ นั่นแหละ” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มิถุนายน 2565) ขณะที่อาสาสมัครบางรายยืนยันว่าเขาไม่สามารถเลิกใช้สารเคมีได้ โดยกล่าวว่า “สารเคมีใช้แล้วก็ดี ไม่ได้แยอะไร ถ้าใครมาทำสวนจริง ๆ จะรู้เพราะเรื่องหญ้าเนี่ย

มันเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ๆ ไม่ใช่จะทำให้สวนแบบเก่า ๆ ที่ต้องใช้มือถอนหรือจอบขุดหญ้า พอมีเครื่องตัดหญ้าแต่มันก็ต้องจ้างคนมาตัดหญ้าอีก” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มิถุนายน 2565)

เหตุผลสำคัญที่อาสาสมัครต้องใช้สารเคมีคือการตลาด ในตลาดสินค้าเกษตรนั้น เกษตรกรที่ใช้สารเคมีจะได้เปรียบมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ใช้สารเคมี เพราะผู้บริโภคซึ่งมักเลือกซื้อสินค้าที่ไม่มีรอยกัดแทะของแมลง และสวย ดูน่ารับประทานมากที่สุดอันเกิดมาจากการใช้สารเคมีในการฉีดพ่นไล่แมลง มด เพลี้ย สารเคมีจึงจำเป็นในการรักษาสภาพของสินค้าเกษตรให้ดีที่สุด อาสาสมัครรายหนึ่งยืนยันว่าเขายังต้องใช้สารเคมีต่อไปเพราะ “มันเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ใช้” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 มิถุนายน 2565) ขณะที่อาสาสมัครอีกรายกล่าวว่า “มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันต้องใช้สาร ต่อให้คนทำสวนไม่ใช้ พ่อค้าคนกลางก็ใช้ [อยู่ดี]” (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565)

ภาพที่ 2 ความแตกต่างของทุเรียนที่ใช้และไม่ใช้สารเคมี
หมายเหตุ. จากการสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มิถุนายน 2565

อภิปรายผลการวิจัย

การควบคุมการใช้สารเคมีในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากทั้งการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศ ในช่วงกลางของศตวรรษที่ 20 รัฐเป็นตัวแสดงหลักที่ควบคุมเกษตรกรรม ‘ระดับชาติ’ แต่รัฐภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์มีการปรับกฎระเบียบใหม่ให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการกำกับดูแลใหม่ ๆ และจัดเตรียมพื้นที่ที่ไม่อิงกับรัฐหรือตลาดอีกต่อไป ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเชิงนโยบาย และปรากฏสถาบันที่ซับซ้อนมากขึ้น (Kärkkäinen, 2003) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกการปกครองที่ส่งเสริม ‘กลไกตลาด’ ระดับ และเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า

กฎระเบียบทางการเกษตรในระดับชาติส่งผลต่อเศรษฐกิจโลก เช่น การดำเนินการตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ด้านการเกษตร พ.ศ. 2538 (1995) แม้ว่าข้อตกลงดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศ แต่ทำให้เกิดความไม่สมดุลกันเพราะมีการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจการเกษตร รัฐบาลในประเทศที่พัฒนาแล้วให้การสนับสนุนเกษตรกรเป็นอย่างมาก (Peine & McMichael, 2005) ดังนั้น กฎระเบียบระดับนานาชาติเกี่ยวกับภาคการผลิตทางการเกษตร และความสัมพันธ์ทางการตลาด มีการสร้างและจัดการทางการเมือง เพื่อเกื้อหนุนระบบเศรษฐกิจระดับโลก ส่งผลให้บางประเทศและผู้บริโภคที่ร่ำรวยได้รับสิทธิพิเศษกว่าประชากรส่วนใหญ่ของโลกที่ยากจน

นอกจากนี้ การกำหนดมาตรฐานอาหารเป็นอีกหนึ่งวิธีในการควบคุมการผลิตทางการเกษตร ก่อนการก่อตั้ง WTO มาตรฐานด้านความปลอดภัยของอาหาร คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพพืชและสัตว์ และความปลอดภัยของเกษตรกรถูกกำหนดโดยหน่วยงานต่าง ๆ ภายในรัฐ แต่การก่อตั้ง WTO ส่งผลให้องค์การพัฒนาและภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญขึ้นมากในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ (Bain et al., 2005) หรือแม้กระทั่งการกำหนดมาตรฐานของสินค้า “อินทรีย์” (Organic) ได้ส่งผลให้ภาคเกษตรอินทรีย์ที่เคยเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) เปลี่ยนแปลงไปเป็นการเกษตรเชิงอุตสาหกรรม เช่น ในประเทศนิวซีแลนด์ และในประเทศตะวันตกอื่น ๆ สร้างความขัดแย้งระหว่างทุนและขบวนการสังคมอินทรีย์ที่อยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนามาตรฐานอินทรีย์ระดับโลก (Campbell & Stuart, 2005)

การเมืองภายในมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรกรรมเชิงพื้นที่ โดยประเทศที่มีการเมืองไม่มั่นคงมักมีแนวโน้มขยายพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ประเทศที่มีการเมืองมั่นคงจะเน้นไปที่การเพิ่มผลผลิตในพื้นที่จำกัด ดังนั้น ความมั่นคงทางการเมืองส่งผลอย่างมากมาศาลต่อการพัฒนาด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาจะหยุดการขยายพื้นที่ในการผลิตก็ต่อเมื่อการเมืองการปกครองมีความมั่นคงมากขึ้น (Mandemaker et al., 2011)

ในกรณีของประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเกษตรกรมีความซับซ้อน โดยเฉพาะกับชาวนาซึ่งถูกมองว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ข้าว คืออาหารหลักที่สำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทย อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของเกษตรกรไม่ได้อิสระโดยปราศจากอำนาจของรัฐ (สิริพัฒน์ ลาภจิตร และคณะ, 2560) หากแต่รัฐมีบทบาทผ่านกลไกการใช้อำนาจในกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อำนาจรัฐในการควบคุม การสร้างมาตรฐาน การควบคุมสารเคมีอันตราย และการตรากฎหมาย การปรับปรุงกฎหมาย และการออกนโยบายที่ทันการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการผลิตที่อ้างอิงจากกฎระเบียบในระดับโลก เพื่อให้ผลิตภัณฑ์

ทางการเกษตรผ่านการรับรองมาตรฐาน และสามารถส่งออกในระดับโลกได้ (ชัยเดช ช่างเพียร และ ปิยนุช เงินคล้าย, 2564)

การควบคุมและการระบับใช้สารเคมีอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 (Hazardous Substance Act (HSA) 2008) โดยกระทรวงอุตสาหกรรมตอบสนองต่อมาตรฐานการเกษตรระดับโลก เพื่อควบคุมการใช้สารเคมีและตอบสนองต่อมาตรฐานความปลอดภัย และความยั่งยืนของการใช้ที่ดินและน้ำ (Lamers et al., 2013; Panuwet et al., 2012) แต่ขณะเดียวกัน อำนาจที่ทับซ้อนระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ภายในประเทศ เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สังกัดกระทรวงสาธารณสุข และกรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมงซึ่งสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่งผลให้กฎระเบียบของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่สะท้อนกับความเป็นจริงของการใช้สารเคมีอย่างแท้จริง (Laohaudomchok et al., 2021) แต่กฎระเบียบดังกล่าวกลับส่งผลกระทบอย่างมากต่อเกษตรกร โดยพวกเขาได้แสดงความเห็นต่อ ประกาศกระทรวงฯ แตกต่างกัน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรที่เลิกใช้สารเคมีเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคม พวกเขาเลิกใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิงแม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น 2) กลุ่มเกษตรกรที่เลือกใช้สารเคมีอื่นหรือใช้สารอื่นทดแทนสารเคมีต้องห้าม เกษตรกรบางรายใช้ประโยชน์จากสารที่พบได้ในธรรมชาติ บางรายใช้สารเคมีทางเลือก เช่น กลูโฟซิเนต-แอมโมเนียม แม้ว่าทั่วโลกจะใช้สารนี้กันอย่างแพร่หลาย แต่ราคาค่อนข้างสูง เกษตรกรบางรายใช้แลมบ์ดา-ไซฮาโลทรินและคาร์โบซัลแฟน และ 3) กลุ่มเกษตรกรที่ยังคงใช้สารเคมีต้องห้ามต่อไป เพราะเชื่อว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ใช้สารเคมี เกษตรกรเพื่อนบ้านยังคงใช้สารเคมีอยู่ และที่สำคัญตลาดผลผลิตทางการเกษตรยังคงแสวงหาผักและผลไม้ที่สมบูรณ์ไร้รอยกัดแทะของแมลงศัตรูพืช ดังนั้น ผลผลิตของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีจึงได้เปรียบมากกว่าผลผลิตเกษตรกรที่ไม่ใช้สารเคมี และยิ่งส่งเสริมให้เกษตรกรยังคงใช้สารเคมีต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. รัฐบาลควรรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงก่อนประกาศใช้กฎหมาย ให้ความรู้ และมีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรอย่างเหมาะสมในช่วงเปลี่ยนผ่านเพื่อลดผลกระทบให้เหลือน้อยที่สุด ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรด้วยการจัดหาทางเลือกที่คุ้มค่า เหมาะสม และยั่งยืน
2. เกษตรกรควรพยายามปรับตัวตามแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเกษตรอย่างยั่งยืน เพื่อลดความเสี่ยงด้านสาธารณสุข และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

3. รัฐบาลควรวางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการเกษตร เช่น ระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ระบบกำหนดตำแหน่งทั่วโลก และระบบเซ็นเซอร์ที่เป็นประโยชน์ และสนับสนุนให้เกษตรกรประเมินความเสี่ยงการใช้สารเคมีเองได้ เพื่อลดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม และเพิ่มผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นและท่าทีการปรับตัวของเกษตรกรในพื้นที่หลากหลาย เช่น เกษตรกรชาวสวนทุเรียนในภาคตะวันออก และภาคใต้ของประเทศไทย
2. การศึกษาเกษตรกรกับความเป็นไปได้ของการทำเกษตรปลอดสารเคมีในประเทศไทย เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ ฉากครบุรี, สุนิสา ชายเกลี้ยง และวิชัย พฤกษ์ธาราธิกุล. (2562). การพัฒนาเมตริกความเสี่ยงทางอาชีวอนามัยเพื่อการเฝ้าระวังการสัมผัสสารพาราควอต ในเกษตรกรผู้ฉีดพ่นสารพาราควอต. *วารสารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา*, 57–68.
- ชัยเดช ช่างเพียร และปิยนุช เงินคล้าย. (2564). บทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(2), 14–26.
- ธันยพร บัวทอง. (2561, 22 สิงหาคม). *พาราควอต: ชีวิตจมน้ำสารเคมีของเกษตรกรและผู้รับจ้างฉีดยาฆ่าหญ้า*. BBC News. <https://www.bbc.com/thai/thailand-45268264>
- พรพิณี กอปรกิจงาม. (2538). *การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูทุเรียน ของเกษตรกรจังหวัดจันทบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. https://kukr.lib.ku.ac.th/kukr_es/index.php?/kukr/search_detail/result/214519
- สิริพัฒน์ ลาภจิตร, สุทธนู ศรีไสย์ และสุพจน์ บุญวิเศษ. (2560). การพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย. *วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย*, 9(2), 269–298.
- สุภาคย์ ดุลลัมพันธ์. (2013). การพัฒนาความรู้และวิธีปฏิบัติในการใช้สาร. *จันทร์เกษมสาร*, 19(37), 29–38.
- สุรัชย์ โชคครรชิตไชย. (2562). การแบนสารอันตรายต่อสุขภาพ. *วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย*, 9(3), 1–2.
- Bain, C., Deaton, J., & Busch, L. (2005). Reshaping the agri-food system: The role of standards, standard makers and third-party certifiers. In V. Higgins & G. Lawrence (Eds.), *Agricultural Governance: Globalization and the New Politics of Regulation* (pp.71–83). Routledge.

- BBC News. (2561, 12 สิงหาคม). รู้จัก “ไกลโฟเซต” สารกำจัดวัชพืชที่แพ้คดีสารก่อมะเร็งในสหรัฐฯ.
BBC News ไทย. <https://www.bbc.com/thai/international-45155365>
- Campbell, H., & Stuart, A. (2005). Disciplining the organic commodity. In V. Higgins & G. Lawrence (Eds.), *Agricultural Governance: Globalization and the New Politics of Regulation* (pp. 84–97). Routledge.
- EPA. (2016, April 28). *Revised Human Health Risk Assessment on Chlorpyrifos [Overviews and Factsheets]*.
<https://www.epa.gov/ingredients-used-pesticide-products/revised-human-health-risk-assessment-chlorpyrifos>
- FAO. (2019, June 12). *FAO Country Profiles: Thailand*. FAO.
<http://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=THA>
- FDA. (2018, June 10). *FDA Circular No. 2018-008*. Department of Health, the Republic of the Philippines.
<https://www.fda.gov.ph/wp-content/uploads/2021/04/FDA-Circular-No.-2018-008.pdf>
- International Trade Center. (2009, July 25). *Country Profile Thailand*. International Trade Center.
<https://www.intracen.org/exporters/organic-products/country-focus/Country-Profile-Thailand/>
- Kärkkäinen, M. (2003). Increasing efficiency in the supply chain for short life goods using RFID tagging. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 31, 529–536.
<https://doi.org/10.1108/09590550310497058>
- Lamers, M., Schreinemachers, P., Ingwersen, J., Sangchan, W., Grovermann, C., & Berger, T. (2013). Agricultural Pesticide Use in Mountainous Areas of Thailand and Vietnam: Towards Reducing Exposure and Rationalizing Use. In H. L. Fröhlich, P. Schreinemachers, K. Stahr, & G. Clemens (Eds.), *Sustainable Land Use and Rural Development in Southeast Asia: Innovations and Policies for Mountainous Areas* (pp. 149–173). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-642-33377-4_4
- Laohaudomchok, W., Nankongnab, N., Siriruttanapruk, S., Klaimala, P., Lianchamroon, W., Ousap, P., Jatiket, M., Kajitvichyanukul, P., Kitana, N., Siri Wong, W., Hemachudhah, T., Satayavivad, J., Robson, M., Jaacks, L., Barr, D. B., Kongtip, P., & Woskie, S. (2021). Pesticide use in Thailand: Current situation, health risks, and gaps in research and policy. *Human and Ecological Risk Assessment*, 27(5), 1147–1169.
<https://doi.org/10.1080/10807039.2020.1808777>

- Lee, B. (2015, July 7). *Prolonged Thailand drought threatens global rice shortage*. SciDev. Net.
<https://www.scidev.net/asia-pacific/news/prolonged-thailand-drought-threatens-global-rice-shortage/>
- Mandemaker, M., Bakker, M., & Stoorvogel, J. (2011). The Role of Governance in Agricultural Expansion and Intensification: A Global Study of Arable Agriculture. *Ecology and Society*, 16(2), 1-14. <https://doi.org/10.5751/ES-04142-160208>
- Nicolopoulou-Stamati, P., Maipas, S., Kotampasi, C., Stamatis, P., & Hens, L. (2016). Chemical Pesticides and Human Health: The Urgent Need for a New Concept in Agriculture. *Frontiers in Public Health*, 18(4), 148.
- Panuwet, P., Siri Wong, W., Prapamontol, T., Ryan, P. B., Fiedler, N., Robson, M. G., & Barr, D. B. (2012). Agricultural Pesticide Management in Thailand: Situation and Population Health Risk. *Environmental Science & Policy*, 17, 72-81.
<https://doi.org/10.1016/j.envsci.2011.12.005>
- Peline, E., & McMichael, P. (2005). Globalization and Global Governance. In V. Higgins & G. Lawrence (Eds.), *Agricultural Governance: Globalization and the New Politics of Regulation* (pp.19-34). Routledge.
- Tanakasempipat, P. (2020, June 1). *Thailand's chemical pesticide ban troubles farmers, industries*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-thailand-chemicals-idUSKBN2382IC>
- TNN. (2562, 9 ตุลาคม). “คลอโรไพริฟอส พาราควอต ไกลโฟเซต” 3 สารเคมีอันตราย ชื่อนี้ทำไม่ต้องแบน!. TNN. <https://www.tnnthailand.com/news/social/18641/>
- WHO. (2020, May 1). *The WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard and guidelines to classification*. WHO. <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240005662>
- World Bank. (2020, June 10). *Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP)*. World Bank. https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?year_high_desc=true